

וארא ב

דעריבער איז רש"י מפרש, אז דאס איז ניט אזוי, נאך „ויבלע מטה אהרן“ מיינט כפשוטו: „מאחר שחזר ונעשה מטה בלע את כולו“, אז ווערנדיק צוריק א מטה האט ער זיי בולע געווען.

לכאורה איז דער טעם פארוואס רש"י איז אזוי מפרש — אע"פ אז אין פסוק ווערט ניט דערמאנט אז „חזר ונעשה מטה“ — ווייל דאס איז דער פשוט'ער טייטשט פון די ווערטער „ויבלע מטה אהרן גו'“ (ניט „ויבלע תנין אהרן“).

ולהעיר אז באופן זה איז נאכמער מודגש דער פלא ונס שבזה, אז דער מטה אהרן האט געטאן די פעולת הבליעה, וואס איז לגמרי ניט בגדרי הטבע.

ב. לפ"ז דארף מען פארשטיין:

די גמרא זאגט בנוגע דעם פסוק „ויבלע מטה אהרן את מטותם“ — „נס בתוך נס“: ועד"ז שטייט אין מדרש אז דא איז געשען א „נס גדול“³¹. איז ניט

א. אין דער פרשה וועגן מופת המטה' — נאך „וישלך אהרן את מטהו לפני פרעה ולפני עבדיו ויהי לתנין“ און „ויעשו גם הם חרטומי מצרים בלה-טיהם כן וישליכו איש מטהו ויהיו לתנין-נים“ — פירט אויס דער פסוק „ויבלע מטה אהרן את מטותם“.

שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער „ויבלע מטה אהרן“ און איז מפרש „מאחר שחזר ונעשה מטה בלע את כולו“.

אין פשטות קומט דא רש"י באווארע-נען בפירושו זה: אין פסוק ווערט ניט דערציילט, אז נאך דעם (ווי דער מטה אהרן איז געווארן א תנין) איז דער תנין צוריק פארוואנדלט געווארן אין א מטה, במילא וואלט געווען אז ארט צו אג' נעמען, אז דער „ויבלע“ דא מיינט אז זייענדיק א תנין האט ער בולע געווען די תנינים פון די חרטומים: און דאס וואס דער פסוק רופט עס אן „ויבלע“ מטה אהרן את מטותם, איז עס דער-פאר וואס בטבעם זיינען זיי געווען מטות (מטה אהרן און מטות החרטומים)³².

(1) פרשתנו ז, ייב.

(2) כ"ה בדפוס א' וב' וכמה כתי' רש"י (שתח"י). שהד"ה הוא „ויבלע מטה אהרן“, ובא' מכת"י רש"י (שתח"י) מעתיק רש"י בהד"ה גם התיבות „את מטותם“. וראה לקמן בפנים סעיף יא ובהערות שם.

(3) ראה לקמן הערה 7.

(4) ראה רא"ם, גוי'א רע"ב ועוד בפירוש כאן.

פרש"י שבת צז, א.

(5) כמו שפי' בראב"ע כאן. וכ"ה דעת הרלב"ג כאן (וראה גם בחי' כאן בסופו). — ובראב"ע כ' על הפי' „כי אחר ששב (מטה) בלע מטותם“ — וזה פלא גדול, וראה לקמן בפנים סעיף ג. וש"נ.

(6) ראב"ע כאן.

(7) במהרש"ל כאן (יריעות שלמה ומנחת יהודה כאן) מפרש גם בפירוש שהבליעה היתה בהיותו תנין ותנין אהרן בלע התנינים שלהם, ומביא רא"י מלשון רש"י „מאחר“ ולא „לאחר“. אבל כבר הקשו על דבריו בכמה מפרשים (ראה בארוכה הואיל משה (לתלמידו — בעל מטי"ם) — באר התורה ריש פרשתנו. וכ' שטי"ס בפירוש וצ"ל „לאחר“ כבפירוש רש"י בש"ס (הובא לקמן בפנים סעיף ג). וכ"ה בדפוס ראשון ובא' מכת"י רש"י (שתח"י), וכן הועתק ברא"ם, גוי'א ועוד. ובדפוס שני: אחר שחזר.

(8) שבת צז, א.

(9) כ"ה הלשון בתנחומא כאן ג: נס גדול נעשה במטה. ובשמור' (פ"ט, ז) הובא תחלה מאמר רא"י „נס בתוך נס“ ואח"כ דברי ר"י ב"ר חנינא „נס גדול נעשה במטה“. וראה לקמן שוה"ג להערה 32.

ביי דעם מופת פון הפיכת מטה לנחש, וואס איז כל כולו געווען (ניט אלס עונש והכאת מצרים, נאר) אלס אות ומופת — ווי אן ענטפער אויף „תנו לכם מופת“ — האט דאך רש"י דא זיכער געדארפט ארויסברענגען דעם גודל הנס-המופת שבדבר.

ג. בפשטות וואלט מען געקענט מבאר זיין, אָז דער פירוש „נס בתוך נס“ דא איז ניט מתאים (בפירוש רש"י) בפשוטו של מקרא:

איינע פון די פירושים במפרשים¹⁴ אין דעם פשט פון „נס בתוך נס“ איז: דער ערשטער נס איז וואס דער תנין איז צוריק געווארן א מטה און דער נס השני איז וואס דער מטה האט בולע געווען את מטותם.

[און אזוי קען מען איינטייטשן¹⁵ אין פירוש רש"י בש"ס¹⁶ אויף „נס בתוך נס“ — „לאחר שחזר ונעשה מטה בלען ולא כשהוא תנין דלא כתיב ויבלע תנין אהרן“].¹⁷

אָבער בפשוטו של מקרא קען רש"י אזוי ניט אָננעמען. וואָרום [ניספ לזה אַז דער ערשטער נס וואָס „חזר ונעשה מטה“ איז ניט פֿאַרבונדן מיט דעם ענין פון „ויבלע מטה אהרן“ — מיט דער עצם בליעה — ובמילא איז עס ניט קיין „נס בתוך נס“ — איז בעצם הענין]: בפשוטו של מקרא דאָרף אויסקומען, אַז

מובן: פֿאַרוואָס זאָגט ניט רש"י אויך בפשוטו של מקרא אַז דאָס איז געווען אַ „נס בתוך נס“ וכיו"ב?

און אעפֿ"פ אַז בפשוטו של מקרא איז לכאורה ניט נוגע צו מדגיש זיין דעם גודל הנס דא און ס'איז גענוג וואָס רש"י איז מתאר דעם אופן המאורע — „מאחר שחזר ונעשה מטה בלע את כולו“ (וואָס: דאָס איז נוגע צו פירוש הכתובים) —

זעט מען אָבער בפרשתנו גופא, בנוגע מכת ברד, אַז רש"י איז מפרט¹⁸ ווען ס'איז געווען אַז ענין פון „נס בתוך נס“¹⁹. און דער טעם דערפון איז מובן בפשטות: ביים שיקן משה ואהרן צו פרעה האָט דער אויבערשטער גע-זאָגט²⁰, „ואני אקשה את לב פרעה והרביתי את אוחותי ואת מופתי בארץ מצרים“. ולפֿ"ז איז מובן, אַז אינעם לימוד לפי פשט²¹ דאָרף זיין וואָס מער ניכר ומוסבר אויך דער ריבוי פון די אותות ומופתים בארץ מצרים (און ווי רש"י זאָגט (אויך) באַ מכת שחין²² „הרי נסים הרבה“).

ולפֿ"ז תמוה: פֿאַרוואָס איז רש"י ניט מוסיף אויך דאָ די הדגשה אַז דאָ איז געשען אַ „נס בתוך נס“?

ואדברא: בנוגע די מכות איז דאָ עיקר תכליתן געווען צו מעניש זיין, להכות פרעה און די מצריים, וואָס איז דעם איז לכאורה ניט אזוי נוגע די הדגשה אַז עס זיינען דערביי פֿאַרגע-קומען כמה נסים, ואעפֿ"כ געפינט רש"י פֿאַר נויטיג צו מדגיש זיין באַ שחין וברד דעם ריבוי הנסים שבהם, עאכו"כ

(14) ז, ט.

(15) פי' הב' בנחלת יעקב כאו.

(16) אבל ראה לקמן ס"ה.

(17) ולכאורה כו' משמע מהלשון בשמור"ר פֿיט שם:

נס בתוך נס מלמד שחזר המטה מטה כברייתו ובלע אותו. ובמדרש לקח טוב: נס בתוך נס שנהפך לתנין ועוד חזר למטה והמטה בלע המטות שאם בלע התנין כו'. ושם משמע שכולל בזה גם הנס הא' שהמטה נהפך לתנין.

(18) ט, כד.

(19) והוא מתנחומא פרשתנו יד. שמור"ר פ"ב, ד.

ושי"ג.

(12) פרשתנו ז, ג.

(13) ט, ח.

צווייטער — ווי אינעם פאל פון „ידו (של משה) מצורעת כשלג“²¹, אז נאכן נס איז די צרעת אויף דער האנט גע- ווארן א דבר טבעי, באופן אז עס האט געמוזט קומען א צווייטער נס צו מבטל זיין די צרעת, אז ס'זאל זיין „שבה כבשרו“²².

(ב) אז אין דעם נס האט זיך נישט אויפ- געטאן א חילוף ממש מטבע לטבע, נאר אזא שינוי בטבע המציאות וואס דער חידוש האלט זיך יעדע רגע באופן נסי (ע"ד ווי ס'איז געווען ביי קרי"ס²³) — ווי מ'געפינט עס ביי מכת דם, וואו די וואסערן „נהפכו לדם“²⁴, אז אפילו נאך זייער ווערן דם איז פון זיי נישט נעקער געווארן די טבע המציאות פון מים — און נאר דער נס האט בכל רגע פועל געווען הפיכת המים לדם²⁵; און דערי- בער, ווען דער צורך בנס איז נפסק גע- ווארן, זיינען זיי בדרך ממילא צוריק גע- ווארן א מציאות פון מים²⁶.

(21) שמות ד, ו.

(22) שם, ו. וכדמוכח גם ממזיל (פרש"י עה"ת שם, משבת שם) מכאן שמדה טובה ממדת לבוא מחדת פורעניות. ולהעיר מצפני עה"ת שמות שם. (23) שה"י עיי' ש. ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הליכה (בשלח יד, כא), ואילו הפסיק ה' את הרוח כרגע היו המים חוזרים וניגרים במורד כדרכם וטבעם (שער היחוד והאמונה פ"ב). וראה בארוכה לקו"ש ח"י ע' 89 ואילך.

(24) פרשתנו ז, יז, שם, כ.

(25) ועד אשר . גיגית מלאה מים . . ישראל שותה מים והמצרי דם וכשה' לוקח מן ישראל בדם (דוקא) ה' שותה מים (שמו"ר פ"ט, י).

(26) ועפ"י מובן בפשטות זה שלא נאמר בהכתוב ע"ד החזרת הדם למים כמו שנאמר בצפרדע

די חזרת התנין למטה איז איבערהויפט נישט געווען קיין נס, ובהקדים:

פריער אין פ' שמות¹⁸ ווען דער אויבערשטער האט געוויזן משה'ן דעם אות פון מטה וואס ער זאל ווייזן אידן, שטייט אין פסוק אז נאך דער פעולה פון „וישליכהו ארצה ויהי לנחש“, האט דער אויבערשטער געזאגט משה'ן „שלח ידך ואחז בזנבו וישלח ידו ויחזק בו (און ערשט דעמאלט) ויהי למטה בכפו“. זעט מען, אז בכדי דער געווארענער נחש זאל צוריק ווערן א מטה האט זיך גע- פאדערט א פעולה מיוחדת.

שטעלט זיך די שאלה: ווי קומט עס וואס אין אונזער פסוק ווערט כלל נישט דערמאנט וועגן „חזר ונעשה מטה“, און נישט אז ס'איז געווען א פעולה מיוחדת (אהר"ס) אז דער תנין זאל צוריק ווערן א מטה¹⁹; און דאס ווערט אויך נישט דער- מאנט בציווי ה' פריער²⁰, „כי ידבר אליכם פרעה לאמר תנו לכם מופת ואמרת אל אהרן קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין“²⁰?

מוז מען זאגן, אז לויט פשט"מ איז החזרת התנין למטה אין אונזער פסוק נישט געווען דורך א פעולה, נאר דאס איז געווארן פון זיך אליין, כדלקמן.

ד. מען געפינט צוויי סוגי נסים ביי (די אנדערע) מופתים אין מצרים:

(א) א נס וואס האט משנה געווען א זאך פון איין טבע המציאות אויף א

(18) ד, ג"ד.

(19) ופשיטא שדוחק גדול לומר שסומך על הנאמר לפניו אצל משה, ובפרט שהיו ב' ציוויים חלוקים מה, ולשתי מטרות שונות — האחת דמטה לפני בנ"י שיאמינו למשה, והמופת במטה אהרן לפני פרעה ועבדיו (ראה פרש"י שמות ד, כא). וראה לקמן הערה 28.

(20) להעיר מהר"ף לע"י שבת שם. וראה ע"ד ההסידות תורח שמות נח, סעיף ואילך.

(*) ולא מצינו שהיו צריכים להריק הדם מהאגמים וכל מקוה מימיהם ובעצים ובאבנים לאחר המכה. או שהיתה פעולה ונס פרטי שהדם בכל מקומות הנ"ל יחזור למים — כהלשון שנאמר בהמכה (ו. יט). ונסה ידך על מימי מצרים על נהרותם על יארויהם ועל אגמיהם ועל כל מקוה מימיהם ויהיו דם.

און דעריבער זאגט ניט רש"י
בפש"מ אז דא איז געווען א נס בתוך
נס.

ה. מען דארף אבער פארשטיין:

אין דעם פירוש פון נס בתוך נס בענין
זה לערנט דער מהרש"א¹ אין פרש"י
הנ"ל (אין ש"ס), אז דער „נס הא' היא
הבליעה גופה גם אם ה' תנין ועוד נס
שני שבלען אחר שנעשה מטה", און דער
מהרש"א אליין לערנט (ע"פ דברי
המדרש²) א צווייטן פירוש, אז דער נס
הא' איז די עצם בליעה וואס א מטה
האט בולע געווען און „בתוך נס הבליעה
כשנעשה מטה ה' עוד נס אחר בתוכו
שלא נתעבה המטה ע"י הבליעה" (פון די
אלע אנדערע מסות).

ולפ"ז האט רש"י געדארפט זאגן אז
דא איז געווען נס בתוך נס מטעמים
הנ"ל.

ו. לכאורה יש לומר אז אויך די צוויי
אופנים הנ"ל זיינען ניט מתאים בפשוטו
של מקרא:

דער ערשטער פירוש אז דער „נס הא'
היא הבליעה גופה גם אם ה' תנין" —
איז ניט מובן (בפש"מ: (א) דאס וואס א
תנין איז בולע א צווייטן תנין איז כלל
קיים נס ניט, ווייל „כן דרך התנינים
לבלוע זה את זה" (ווי מ'זעט עס בפועל
און דער מהרש"א ברענגט עס פון
מדרש³). (ב) לפי פ' זה איז שווער דער

און איז פשוטו של מקרא לייגט זיך צו
זאגן, אז וואו די תורה זאגט ניט אז ס'איז
געווען א באזונדער פעולה ונס אויף
מבטל זיין דעם פריערדיקן חידוש ונס,

דארף מען אננעמען אז דער חידוש
איז בטל געווארן פון זיך אליין, נאך-
דעם ווי ס'האט זיך געענדיקט דער צורך
אין דעם נס, און ניט אז מ'האט גע-
דארפט אנקומען צו נאך א נס.

ועפ"ז איז מובן בנדו"ד, בנגוג דעם
מטה בפרשתנו, אז דאס וואס עס שטייט
ניט אין פסוק אז דער תנין איז געווארן
צוריק א מטה דורך א פעולה (דאהרן).
איז עס דערפאר ווייל לאחרי ווי עס
האט זיך דורכגעפירט דער מופת פון
„וישלק אהרן . . ויהי לתנין" וואס דער
אויבערשטער האט געהייסן טאן לפני
פרעה, האט זיך דער נס געענדיקט, און
דער תנין האט זיך בדרך ממילא⁴
אומגעקערט למציאות הטבעית — א
מטה⁵.

(פרשתנו ח. ד ואילך), כ"א „וימלא שבעת ימים אחרי
הכות ה' את היאור" (ז. כה), כי נס דהמכה ה'
מתחלה רק ל' ימים ואח"כ „שב היאור לקדמותו"
(כדיק ל' רש"י שם). וראה לקו"ש חל"א ע' 34 ואילך.

27) להעיר מתביע כאן: וזו יד אההפכו למהוי
כמו שירויא. וראה גם הרי"ף לע"י שם.

28) עפ"ז מובן החילוק ד„מופת" זה דמטה אהרן
לה„אות" דמטה משה, דשם הוצרך להיות פעולה
ונס שיהזור להיות מטה: במטה אהרן ה' צורך רק
שפרעה יראה מופת, אבל לא ה' (ע"פ פש"מ,
משא"כ ע"ד המדרש — ראה תנחומא ג) ושמו"ר
(שם, ד) כאן. וראה גם כלי יקר כאן פסוק ט) ויכן
(פרט) בהפיכת המטה לתנין (נחש), ולכן כן ה' גם
בהנס, שלאחרי המופת חזר תיכף לטבעו, מטה:
משא"כ במטה משה ד„ויהי לנחש" ש„רמו לו שסיפר
לשון הדין על שו"א . . ותפס ואמנתו של נחש"
(פרש"י שמות שם, ג), היינו שה' רמז ותוכן בזה
שנהפך לנחש דוקא, לכן כן ה' גם אופן הנס
שנשתנה טבעו (למהות) נחש והוצרך אח"כ לציווי
ופעולה „אחז בנבני וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה
בכפו". וראה תנחומא שם.

29) חדא"ג שבת שם.

30) תנחומא שם.

31) תנחומא שם. ובשמו"ר שם איתא לפני דעת
ר"א דנס בתוך נס: כאותה שעה אמר הקב"ה אם
יבלע תנין את תניניהם של מצרים מנהגו של עולם
הוא נחש בולע נחש כו'. ובמדרש לקח טוב: שאם
בלע התנין את התנינים אין זה אות ומופת שכן דרכו
של עולם הגדול בולע את הקטן.

דם זאגט דער פסוק³⁵, "והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך", קח מטך ונטה ירך גר³⁶; במכת צפרדע שטייט ווידער³⁷ — "נטה את ירך במטך גר³⁸"; במכת כנים³⁹ — "נטה את מטך גר⁴⁰", וואס בפשטות איז משמע אז דאס אלץ איז דער זעלבער מטה וואס וועגן אים רעדט זיך דא⁴¹. איז אויב דער מטה וואלט אויף אזוי פיל נשתנה ונתעבה געווארן דורך דער בליעה פון די אלע מטות של חרטומי מצרים — און ווי דער מדרש זאגט⁴², "אילו הי' עושה אדם מכל אותן המטות שהשליכו ונעשו תנינים היו יותר מעשרה חבילות (ועומדיו⁴³)" — וואלט דאס ערגעץ גע-דארפט דערמאנט ווערן (ברמז עכ"פ) אין דער תורה.

איז דערפון משמע אז (אויך) ע"פ פשש"מ איז, לא נתעבה המטה ע"י הבליעה⁴⁴.

והדרא קושיא לדוכתא: פארוואס זאגט ניש רש"י אז דא איז געווען, נס בתוך נס⁴⁵ (אדער, שני נסים וכיו"ב)?

ז. וועט מען דאס פארשטיין בהק-דים אן ענין הדורש ביאור לכאורה אין

לשון, נס בתוך נס⁴⁶ — דאס איז ניש גע-ווען איין נס אין דעם צווייטן, נאך צוויי באזונדערע נסים⁴⁷.

און דער פירוש המהרש"א אז דער צווייטער נס איז וואס, לא נתעבה המטה ע"י הבליעה⁴⁸ — איז (אפילו) ניש מרומז אין פשש"מ.

אבער באמת זיינען די שאלות האמר-רות ניש קיין טעם מספיק צו דוחה זיין די צוויי פירושים:

בנוגע צום פירוש הא': א) אין הכי נמי אז ווען איין תנין איז בולע א צווייטן (א) קלענערן איז טאקע ניש קיין נס, בשעת אבער איין תנין איז בולע כוכ תנינים איז דאס יע א נס. ב) אע"פ אז דעמאלט פאסט ניש אויף אזוי פיל דער לשון, נס בתוך נס⁴⁹ (כקושיית המהרש"א), האט רש"י געקענט זאגן, שני נסים היו⁵⁰, ע"ד ווי רש"י אל"ן זאגט⁵¹ ביי מכת שחין כנ"ל, "הרי נסים הרבה", אדער, נס גדול⁵² וכיו"ב.

ובנוגע צום פירוש המהרש"א אז דער נס הב' איז וואס, לא נתעבה המטה ע"י הבליעה⁵³ — קען מען אויך זאגן אז אזוי איז משמע פון פשש"מ:

ווייטער אין דער פרשה בנוגע למכת

(35) ז, טו. יט.

(36) ח, א.

(37) ח, יב.

(38) כי אף אתל שלדעת רש"י בפשש"מ הוי מטה משה ומטה אהרן ב' מטות נפרדים, הרי פשטא דהמטה שזכור בג' מכות הראשונות שהיו ע"י אהרן ולא ע"י משה (ראה רש"י פרשתנו ז, יט) לא השתמש אהרן במטהו של משה מטעם זה גופא שעצם המכה לא הי' ע"י משה. וראה תיב"ע ז, טו. וזכ"ב כת, א. וברא"ב ע' פרשתנו ז, ט) ובפירושו הקצר שם, דכולם מטה אחד. וראה אברבנאל וכלי יקר שם. ועוד.

(39) תנחומא שם. ועד"ז בשמ"ר שם.

(40) כ"ה בתנחומא לפנינו. ולכאורה צ"ל עומרין⁴¹. ובחדא"ג שם מעתיק מתנחומא, אילו הי' עושה אדם כל כ"ה חבילות היו "עומרים". ובשמ"ר שם: שאע"פ שבלע כל אותן המטות שהשליכו שהיו רבים לעשות מהן "עומרים" כ"ה.

(32) כן הקשה המהרש"א, לפירושי לא הוליל אלא ב' נסים היו. ולכאורה יותר מתאים (לפי הנ"ל במרש"י) נס גדול³³ (כלשון התנחומא ע"ז) וכיו"ב, דהרי לא היו כאן ב' נסים בפועל.

(33) לפי המהרש"א, כנ"ל הערה הקודמת.

(34) כבתנחומא (ראה הערה 32).

(*) אלא שבתנחומא י"ל שהלשון, נס גדול נעשה במטה⁵⁴ הוא מצד שני הפרטים שמונה לאחד⁵⁵. דבלע אחר שנעשה משה וזה שלא נתעבה ע"י הבליעה (ובל כ"א מצד עצמו לא נקרא, נס גדול⁵⁶). משא"כ בשמ"ר שמפורש הלשון, נס גדול⁵⁷ על הנס שלא נתעבה המטה.

דעם מופת המטה:

אלס הקדמה צו די מכות זאל ארויסגע-
בראכט ווערן די יכולת וממשלה פון
אויבערשטן אויף מצרים אלס אן ענין
בפני עצמו, ניט בשייכות מיטן עונש
ומכות אויף מצרים.

לפי' איז מובן אז דער אות המטה איז
ניט געווען סתם צו באווייזן נסים פון
דעם אויבערשטן, נאר צו מודיע זיין
דעם „צורך“, „יכולת וממשלה“, פון
אויבערשטן אויף די מצרים.

ובמילא איז מובן בפשטות, אז דער
„ויבלע מטה אהרן את מטותם“ איז ניט
געווען א דבר נוסף וואס איז געקומען
צוליב דער הוספה וואס „וישליכו איש
מטהו ויהיו לתנינים“ (היינו לומר, אז
בעיקר איז דא געווען נויטיק נאר אז
אהרן'ס מטה זאל ווערן א תנין לפני
פרעה), נאר דאס גופא (די בליעת) (מטה
אהרן) את מטותם (איז געווען דער
צוועק פון דעם מופת המטה, ווייל דאס
האט געוויזן כחו וממשלתו של הקב"ה,
ביז אז י"ל אז דער „ויהי לתנין“ איז גע-
ווען בלויז א הקדמה לזה⁴³.

43) ומה שלכתחילה נצטווה אהרן רק „והשלך
גר יהי לתנין“ (ו, ט) — ולא נזכר ע"ד מופת הבליעה
— י"ל כי „והשלך“ דאהרן פעל רק „יהי לתנין“,
משא"כ (התחזה למטה ו) מופת הבליעה לא היתה
תוצאה מפעולת אהרן.⁴⁴

ומה שפרש"י (פרשתנו ז, כג), גם לזאת למופת
המטה שנהפך לתנין ולא לזה של דם, והיינו
שזהו תוכן מופת המטה שנהפך לתנין, ולכאורה לפי
הניל בפנים הוליל סתם „למופת המטה“ ותו לא —
הרי בכל אופן קשה (גם אח"ל דלא כבפנים, דעיקר
הכוונה במופת המטה ה"ז ש„ויבלע מטה אהרן“),
דהרי פשוט דמופת הבליעה הוא גדול יותר מהפיכת
המטה לתנין, דבר שגם חרטומי מצרים עשו (וראה
ראב"ע שם: כי הזכיר בתחלה אות המטה שהי' לתנין
ובלע המטות).

וי"ל בכמה אופנים: (א) רש"י תפס התחלת הנס
שנהפך לתנין: (ב) הלשון „גם לזאת“ שכתיב מורה
על המשותף ביניהם, ולכן מתאים זה על „מופת
המטה שנהפך לתנין“ שהוא דומה להפיכת המים

אין דעם דיבור ה' אל משה ואל אהרן
— „כי ידבר אליכם פרעה לאמר תנו
לכם מופת“ — האט דער אויבער-
שטער געזאגט „ואמרת אל אהרן קח את
מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין“, ותו
לא. ווי קומט עס וואס דערנאך איז גע-
ווען דער מופת „ויבלע (מטה אהרן) את
מטותם“, א זאך וואס איז כלל ניט דער-
מאנט געווארן אין די דברי ה' וועגן
דעם ענין?

און מ'קען ניט זאגן כמובן, אז ווי-
באלד דא איז געשען א זאך וואס די
חרטומי מצרים האבן געטאן, „וישליכו
איש מטהו ויהיו לתנינים“, וואס וועגן
דעם האט דער אויבערשטער ניט אנגע-
זאגט פריער אין זיין ציווי, דערפאר
האט אויך געדארפט זיין דער מופת
נוסף פון „ויבלע (מטה אהרן) את
מטותם“ — ווייל דער אויבערשטער
האט דאך דאס געוואוסט, ומ"מ האט ער
וועגן דעם ניט געזאגט לאהרן.

ח. איז דער ביאור אין דעם:

אויף דעם פסוק „תנו לכם מופת“
טייטשט רש"י: „מופת — אות להודיע
שיש צורך (צורך) במי ששולח אתכם“.
ווי מפרשים⁴⁵ טייטשן, מיינט „צורך
(צורך) בפרש"י דא — לשון יכולת
וממשלה“.

דאס הייסט, אע"פ אז די מכות עצמן
האבן געוויזן דעם כח וממשלה פון דעם
אויבערשטן (ווי עס שטייט פריער אין
פסוק (כנ"ל), והרבית⁴⁶ את אותותי ואת
מופתי בארץ מצרים. . . וידעו מצרים כי
אני ה' בנותי את ידי על מצרים), האט
אבער דער אויבערשטער געוואלט אז

41) חזקוני ופ"י הרא"ש (הדר זקנים) כאן. וראה

גם רא"ם, גוי"א ושאר מפרשי רש"י.

42) ז, ג"ה.

ביי די מכות איז דער עיקר מכוון — כשמן: מכות, מיט זיי האט דער אויבערשטער שטער מכה געווען די מצרים. נאר בכדי עס זאל זיין ניכר אז זיי קומען פון דעם אויבערשטן, וידעו מצרים כי אני ה' בנסותי את ידי על מצרים, איז בכוכב מהם געווען נסים, נס בתוך נס, נסים הרבה, וכיו"ב.

משא"כ ביי מופת המטה, וואס ענינו איז געווען, להודיע דעם, צור"ך, די יכולת וממשלה פון דעם אויבערשטן אויף מצרים, איז דא ע"פ פששים נ"ט געווען (אזוי) נוגע די הדגשה פון ריבוי וגודל הנסים שבו, נאר די ממשלה פון דעם אויבערשטן אויף די מצרים, און דאס דריקט זיך אויס אין דעם עצם ענין וואס, מאחר שחזר ונעשה מטה בלע את כולו.⁴⁵

יא. עפ"י יש לבאר אויך וואס רש"י זאגט דעם לשון, בלע את כולו⁴⁶ און נ"ט בלשון הכתוב, את מטותם⁴⁷ [ובפרט אז דער לשון (את כולו) איז נותן מקום להשקו"ט: צי אויך זייערע תנינים חזרו להיות מטות און מטה אהרן האט זיי בולע געווען אלס מטות, אדער זיי זיינען געבליבן תנינים און באופן זה האט זיי מטה אהרן בולע געווען] —

ווייל אט דער פרט איז נ"ט נוגע אין דער הדגשה שבהכתוב. עיקר כוונת הכתוב איז צו ארויסברענגען אז מטה

ט. עפ"י איז פאָרשטאָנדיק בפשטות וואס רש"י לערנט אז דער, ויבלע מטה אהרן איז פאָרגעקומען, מאחר שחזר ונעשה מטה בלע את כולו:

אויב די בליעה וואלט פאָרגעקומען ווען דער מטה איז געווען א תנין, וואס טבע התנין איז צו בולע זיין זה את זה, איז אע"פ אז ווען איין תנין איז בולע כוכב תנינים איז עס אז ענין נסי, ברענגט עס אבער פאָרט נ"ט אַרױס באופן בולט כ"כ דעם כח וממשלה פון דעם משלה, פון דעם אויבערשטן, אויף די מצריים.

דוקא בשעת די בליעה איז ע"י מטה, וואס איז מדגיש כח וממשלה (מקל לרדות), האט זיך אין דעם אויסגע- פירט דער, מופת לפני פרעה, די יכולת וממשלה פון דעם אויבערשטן אויף די מצריים.

י. און דאס איז דער חילוק צווישן פרש"י בפסוק זה, וואו רש"י זאגט נ"ט אז עס איז געווען נס בתוך נס (אדער הרבה נסים), און די ווייטערדיקע פסוקים ביי די מכות וואו רש"י איז י"ע מדגיש אז עס זיינען פאָרגעקומען נס בתוך נס, אדער נסים הרבה:

לדם, ולא להבליעה שאינה דומה לזה. (ג) ועיקר: היז בא בהמשך לפרש"י שלפניו (ו) (כב) ויחזק לב פרעה — לומר על ידי מכשפות אתם עושים כן כ"י, שלא פירש כן בהיחזק לב פרעה הנאמר בהמשך למופת המטה, כי על נס הבליעה לא הי' יכול לומר, על ידי מכשפות אתם עושים כן (וראה רא"ם גי'א ועוד בפרש"י שם), ולכן פ"י, גם לזאת למופת המטה שנהפך לתנין, שע"י מתאים שיאמר, ע"י מכשפות כ"י שהרי גם חרטומי מצרים עשו כן, כמו במים לדם (משא"כ מה שבלע מטה אהרן, שמורה אדרבה על היכולת וממשלה על מצרים וחרטומי, כנ"ל בפנים).

(44) להעיר מפרש"י וילך לא, ז. וראה גם שמור' כאו (פ"ט, ב).

(45) ובדפוס שני, בלע אותם.

(46) בנבאר התורה (שבהערה 7) מעתיק מרש"י בלע את מטותם. ובא' מכת"י רש"י (שתחת) מעתיק בהדיה (גם) את מטותם ומסיים כפירושו, בלע אותם.

(47) ראה רא"ם, הואיל משה (באר היטב), צידה לדרך. נחלת יעקב ועוד בפרש"י.

און אין דעם איז באשטאנען דער אויפטו פון דעם מופת הראשון — דאס וואס דער מטה איז נהפך לתנין, וואס עס איז געווען א הקדמה צו די אלע עשר מכות⁴⁶:

יעדע מכה פון די עשר מכות האט געהאט די מטרה צו צעברעכן אן אג' דער בחי' פון קליפת מצרים, וואס בא- שטייט בכללות פון צען בחינות (כידוע⁴⁷ אן א.א.וו. לעומת זה עשה האלקים⁴⁸, און אזוי ווי אין קדושה זיינען דא עשר בחינות, אזוי זיינען דא, להבדיל, עשר בחינות אין קליפה).

אבער אלס הקדמה צו דער שבירה פון די מדריגות פרטיות איז געווען דער מופת המטה, דער מטה איז נהפך גע- ווארן לנחש און גלייך דערנאך, ויבלע מטה אהרן את מטותם⁴⁹, וואס דער ענין ה.בליעה באזייגט אויף דעם ביטול כללי ושלם פון דעם דבר הנבלע⁵⁰, און דורך דעם ביטול ושבירה כללית ושלמה אין כללות קליפת מצרים, האט געקענט זיין לאחז' די פעולה פון די עשר מכות, די שבירה וביטול אין די פרטי מדריגות פון קליפת מצרים.

יג. פון יעדן ענין דארף מען ארייס- נעמען א הוראה אין עבודת השם:

תורה איז דאך נצחית⁵¹, פון דעם איז פארשטאנדיק, אז בפרט אן ענין עקרי ווי יצי"מ (און די ענינים בשייכות מיט

אהרן האט בולע געווען, את כולן⁵²: דאס וואס דער מטה פון אהרן האט בשליחותו של הקב"ה בולע געווען דאס אלץ וואס איז געקומען כחם של חרטומי מצרים (ואין חילוק ונסק"מ צי דאס זיינען געווען תנינים אדער מטות⁵³), האט קלאר געוויזן די יכולת וממשלה פון דעם משלה, פון דעם אוי- בערשטן, אויף פרעה ומצרים.

יב. וכל הנ"ל יומתק ביותר ע"פ הביאור בפנימיות התורה:

ס'איז מבואר אין חסידות⁵⁴ אז די עשר מכות איז ענין צו צעברעכן די קליפות וועלכע האלטן זיך פאר א יש ודבר בפ"ע, ווארום דורך די מופתים איז קלאר באוויזן געווארן אז זיי זיינען ניט קיין יש ודבר נפרד בפ"ע, נאר זיי דארפן שטענדיק מקבל חיות זיין מקדושה.

נאר דער חיות קומט צו זיי אן ע"י צמצומים ומסכים, וואס דערפאר איז דאס ביי זיי ניט אנטפלעקט. בשעת עס ווערט אבער נתגלה א הארה פון דעם אויבערשטן, שלמעלה מן הצמצום⁵⁵, זיינען זיי בטל ומבוטל, און דאס איז תוכן ענין המופתים (שע"י המכות).

(48) ואולי י"ל דההדגשה, את כולן בפרשי' היא

— דבלע כולן בבח אחת.

(49) ואדרבה, אם ה' כותב את מטותם ה' מקום לטעות שאין כוונתו להדגיש שליטתו וממשלתו של הקב"ה על פרעה וחרטומיו, כ"א רק המופת שבבליעת, מטותם (וראה מפרשים שבהערה 47).

(49) ד"ה ואמר גר קח את מטך גר יהי לתנין גר — ת"א פרשתנו (נו, סעי' ואילך), מאמרי אדה"ר תקס"ה (ח"א) ע' קשה ואילך. אה"ת פרשתנו (כרך ז) ע' בתרו ואילך.

(50) ראה בזה במקומות שציינו בהערה שלפני

(בסגנון אחר קצת).

(51) תניא רפ"ז.

(52) קהלת ז, יד.

(53) ראה תריח שמות (נח, סעי'ב): שבלעו אותם וכללום בעצמותם ממש ולא נמצאו במציאות שלהם כלל.

(54) תניא רפ"ו.

אויף דעם איז די הוראה, אז אט די פעולה פון „בליעה“ דארף געטאן ווערן דורך „מטה אהרן“:

לכל לראש דארף עס געטאן ווערן דורך איינעם וואס איז כל כולו דורכ-גענומען מיט חסד און אהבת ישראל אמיתיים, ובמילא איז מען דעמאלט זיכער אז די איינציקע סיבה אויף דער פעולה הנל איז נאר מצד זיין אהבת ישראל בתכלית (און איז דעם איז ניט אריינגעמישט ח"ו קיין שום אנדערע סיבות ונטיות מצד מדות רעות פון זיין נפש הטבעית).⁽⁶³⁾

יד. און אין דעם גופא איז מען מוסיף נאך א הוראה — אז די פעולת „בליעה“ (ע"י אהרן) דארף זיין דורך א „מטה“, ניט א „תנין“:

סיאיז ניט גענוג וואס די סיבה אויף דער פעולה איז מצד אהבת ישראל (מדתו של אהרן), נאר די פעולת הבליעה („ירגיו אדם“) גופא, טאר ניט געטאן ווערן ווי עס טוט א „תנין“, מיט א רגש של כעס כ"ו (ווי א תנין וואס תכונתו וטבעו איז להפחיד ולהזיק).⁽⁶⁴⁾ — נאר בלויז ווי א „מטה“: דער משה-פיע, דער טוער, דארף עס טאן ווי א „שטעקן“, אן קיין רגש של רוגז וכעס ח"ו, אדער אפילו א הרגשה של מציאות עצמו, נאר אז הרגשת עצמו (אין דעם ענין ההכאה והבליעה) ווי א „שטעקן“,

יצי"מ, כולל אויך גלות מצרים), זיינען דא בכל הזמנים ובכל הדורות (בעבודה רוחנית של האדם). וכציווי חזל „בכל“ דור ודור (וכל יום ויום)⁽⁶⁵⁾ חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא (היום)⁽⁶⁶⁾ ממצרים.

בשעת מ'גייט „טאן“ מיט א צווייטן אידן, דארף עס געטאן ווערן כהוראת חזל“ באופן פון „ימין מקרבת“, מתוך אהבת ישראל, כהנהגת אהרן הכהן „אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה“, און ווי דער אלטער רבי"י זאגט אז „אף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו . . צריך למשכן בחבלי עבותות אהבה וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה'“. און נאכמער: אפילו די וואס „מצוה לשנאותם“, איז „מצוה לאהבם ג"כ“, און נאכמער — מ'דארף מעורר רחמים זיין בלבו אויף זיי „והרחמנות מבטלת השנאה ומעוררת האהבה“.

לפעמים טרעפט אבער אז דער צוויי-טער איד איז אין אזא שפל המצב — דער טוב איז ביי אים אויף אזויפיל בא-האלטן — אז מ'מוז אנקומען צו אן ענין פון „ירגיו אדם“,⁽⁶⁷⁾ הכאה בדברים, ביז אז אמאל איז די איינציקע עצה, דורך פועל זיין ביי אים א ביטול (ושבירה) „כללי“ — א פעולה פון „בליעה“, אז יענער זאל „איינגעשלונגען“ ווערן,⁽⁶⁸⁾ ער זאל ווערן אויס מציאות לעצמו כלל.

(63) ראה דרמ"צ פט, ב.

(64) אף שגם באופן זה עושהו „לא להנאת עצמו רק לקיים שליחותו ית'“, כנחש שאין לו הנאה בנשיכתו (ראה ענין יוסף לע"י יומא כג, א) — אבל מ"מ יש איבה בלבו (ראה רש"י יומא שם).

(65) ראה רמב"ם הל' דעות פ"ב הל' ג, „יראה עצמו כפניהם שהוא כועס . . וטהר דעתו מיושבת . . והוא אינו כועס“. ולהעיר מדיק ל' אדה"ו (הל' תת בטומו): חייב להראות עליהם רוגז ולהכלימם כדי לזרום ולחדם (ולא ככרמב"ם (הל' תת פ"ד ה"ה)

(55) משנה פסחים קטז, ב.

(56) תנאי רפמ"ז.

(57) סוטה מז, א. ושי"י. הובא להלכה בהל' ת"ת

לאדה"ו פ"ד ס"יו.

(58) אבות פ"א מ"ב.

(59) תנאי פליב.

(60) ל' דרל — ברכות ה, רע"א.

(61) ראה בארוכה לקושי חט"ז ע' 122 ואילך.

(62) ראה לקושי חט"ז ע' 367 במ"י המשנה (אבות

פ"ג מ"ב) איש את רעהו חיים בלעו.

ובלשון חז"ל, כנ"ל, אז דער מוכיח איז לא נתעבה דורך דעם.

און דעמאלט ווערט אויפגעטאן אז דער מושפע ווערט טאקע „בלוע" אין (מטה) אהרן למעליותא, ער ווערט א חלק פון דעם תלמידו של אהרן המוכיח, און בפרט פון אהרן הכהן, „אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה", ב"ז אז דאס ווערט זיין מציאות

אויך בגלוי, ווייל דער היפך הטוב איז בא אים אינגאנצן בטל געווארן, וואס די עבודה איז אויך ממהר די יציאה פון דעם איצטיקן גלות (מצרים), ווארום די אהבת חנם איז מבטל די סיבת הגלות — שנאת חנם⁶⁵,

ומיד הן נגאלין, וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות⁶⁶.

(משיחות ש"פ וארא חשמ"ב, תשמ"ה)

„חייב לרגוז עליהן", ובשורע יו"ד (סי' רמו ס"א)
 „חייב לכעוס עליהם". וראה ליקוט פירושם כ"י
 „אנה"ת (קה"ת תשמ"ז) ע' קנא בהערה.

65) יומא ט, ב.

66) מיכה ז, טו.

בא

בזה). ולדוגמא, דער רמב"ם זאגט:
 „מצוה ראשונה¹ ממצות עשה לידע²

מקשה מהמצות שבפרשתנו ושהיא לפני³. ובצפצפי להוריות שם: ועי' בספרי פ' שלח דר"ל במה שנצטווה אדה"ר. ולהעיר מרמב"ם רפ"ט מהל' מלכים על ששה דברים נצטווה אדה"ר על ע"ז כו' ובמצרים נצטווה עמרם במצות יתירות עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו. ואינו מפרט מצות קדוה.

(7) ובזהר (ח"ג רנו, ב) פקודא קדמאה אנכי. ובזח"ב (רע"מ — כה, א) ולקחתם... וידעתם כי אני ה' אליכם וגו' פקודא דא קדמאה דכל פקודין ראשיתא קדמאה דכל פקודין למנדע לי' להקביה בכללא. ושם ע"ב: רוא דפקודא קדמאה למנדע לי' בכללא בגין דכתיב אנכי כו'. וראה תקו"ז ת"ל (עד, ב).

— וראה. הרע"א מהימנא סהמ"צ (להר"ר מרגלית) בריש הוצאתו דס' הזהר (ירושלים תש"ד י"ד) ע"י. וראה בארוכה לקמן ע' 116.

(8) כיה לשון הרמב"ם במנין המצות בריש ספר היד⁴ (משא"כ בשאר המצות שלא פ"י, המצוה השני"א וכו' — ובפשוטות כי אז הי' צ"ל כו עד סופן). ולכאורה כוונתו להדגיש לא רק המנין — שהיא מצוה הא', אלא גם חשיבותה (ומרמז כוה ע"ד לשונו בריש ספר היד כדלקמן). ועד"ז כתב בריש מצות לית דמנין המצות שלו. וראה שיחת י"ג ניסן תשמ"ה.

(9) וכ"כ בריש ספר היד, לידע שיש שם מצוי ראשון. ובסהמ"צ לפנינו מ"ע א' — ,בהאמנת... שנאמין כו', אבל בהוצאת קאפח, גם שם: בידעת... שנדע כו' (וראה גם בהנסמן בהוצאת העליר שם). וראה לקו"ש ח"א ע' 339 בהערה. ואכ"מ.

(*) ראה רמב"ם ס' המדע (ירושלים תשכ"ד) שגם בכמה דפוסים וכת"י מתחיל. מצוה ראשונה, אף שלפניו נסמן. א' (כמו לפני שאר המצות). ככדפוסים שלפניו. אלא שברמב"ם דפוס רומא ר"מ (ועוד דפוסים שהובאו שם) ליחא הסיקון. א' לפני. ושם הובאו נוסחאות שבמצוה הא' הוא כאשר המצות שמתחיל: א' לידע — וליתא. מצוה ראשונה ממצות עשה (ועד"ז הם השינויים ברמב"ם בריש מל"ח שבמנין המצות).

א. די מצוה „לקדש חדשים ולחשב שנים וחדשים בב"ד בלבד" לערנט מען אפ פון פסוק². „החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה“.

זאגט רש"י בפירושו במק"א (לפני זה)³ — בנוגע צו דער מצוה — אז „לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשון נה" שנצטוו בה ישראל" (און ער איז מסביר „מה טעם פתח בבראשית“).

אבער די מוני המצות, הרמב"ם וכו"ב, רעכענענדיק דעם מנין המצות כסדרן, איז די מצוה פון קידוש החודש ביי זיי ניט די „מצוה ראשונה“⁶ (ובדוקא

(1) לשון הרמב"ם במנין המצות בריש ספר היד מ"ע קנ"ג. ועד"ז בסהמ"צ לפנינו מ"ע הנ"ל. לקדש חדשים (ס"א ולחשוב חדשים) ושנים וזו היא מצות קידוש החודש כו'. וכ"ה בהוצאת הרב העליר דספהמ"צ (וכגירסת ס"א). אבל בהוצאת קאפח: שצוני יתעלה בחשבון חדשים ושנים וזו היא כו'. ובחינוך ריש מצוה ד. לקדש חדשים ולעבר שנים ולקבוע מועדי השנה ע"פ אותו קידוש. וראה לקמן בפנים ס"ה ואילך.

(2) פרשתנו יב, ב.

(3) בראשית א, א. וראה תנחומא באבער בראשית יא. י"יש עה"פ החודש (רמז קפ). גירסת מדרש לקח טוב ר"פ בראשית.

(4) ראה גם פרש"י פרשתנו יב, א. מצוה ראשונה.

במדרשים הנ"ל ליתא. שהיא מצוה ראשונה כו', אבל משמע שזוהי כוונת מדרשים הנ"ל, ורש"י הוסיפה, מפרטה לתוספת ביאור.

(5) משא"כ מילה וגדה"י. . שלא היו ציווין אלא ליחיד אינו נחשבות מכלל מצותי כל זמן שלא נצטוו בו כל ישראל כו' (רא"ם בפרש"י בראשית שם).

(6) להעיר מהוריות ח, יב: איזו היא מצוה שהיא נאמרה בתחלה היי אומר זו עבודת כוכבים (ומקשה והאמר מר עשר מצות נצטוו ישראל במרה ואינו